

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΗΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 16.12.2015
Αριθμός 250

ΕΚΘΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

του κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

*Υποψηφίου για εξέλιξη στη βαθμίδα του Επίκουρου Καθηγητή**Γνωστικό αντικείμενο: Ιστορία του Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου*

Τομέας Ιστορίας Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του Δικαίου

Νομική Σχολή-Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η υπογράφουσα **Ελευθερία Σπ. Παπαγιάννη**, Καθηγήτρια Ιστορίας Δικαίου, της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τομέας Θεωρίας και Ιστορίας του Δικαίου) ορίσθηκα μέλος της εισηγητικής επιτροπής για την πλήρωση θέσης στη βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή με γνωστικό αντικείμενο «Ιστορία του Ελληνικού και Ρωμαϊκού δικαίου» (Τομέας Ιστορίας Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του Δικαίου, Νομική Σχολή-Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Για τη θέση αυτή μοναδικός υποψήφιος είναι κ. **Κωνσταντίνος Γ. Βλάχος**, ήδη λέκτορας της παραπάνω σχολής και με το ίδιο γνωστικό αντικείμενο, ως προς δε την υποψηφιότητά του διατυπώνω την ακόλουθη κρίση.

Α. Σπουδές, διδακτικό έργο και προσωπικότητα του υποψηφίου.

Ο κ. Κ. Βλάχος (γεν. 1971) είναι απόφοιτος του τότε Τμήματος Νομικής της Σχολής Ν.Ο.Π.Ε του Α.Π.Θ (1994). Μετά την ολοκλήρωση των προπτυχιακών του σπουδών, έλαβε μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης από τον Τομέα Ιστορίας, Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του Δικαίου του Α.Π.Θ στην ειδικότητα *Ιστορία Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου* (Σεπτέμβριος 1996). Κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών αυτών σπουδών (Νοέμβριος 1995-Μάρτιος 1996) παρακολούθησε το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Gratianus στη Νομική Σχολή Jean Monnet του Πανεπιστημίου Paris Sud και στο Καθολικό Ινστιτούτο Παρισίων (Institut Catholique de Paris). Το πρόγραμμα αυτό περιλαμβάνει κύκλο σεμιναρίων επιπέδου διδακτορικού από καθηγητές διάφορων ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων σε γνωστικά αντικείμενα πέραν της Ιστορίας του Δικαίου (Εκκλησιαστικό Δίκαιο, Κοινωνικό Δίκαιο). Στη συνέχεια, ως υπότροφος του Ι.Κ.Υ, μετέβη στο Παρίσι (Πανεπιστήμιο Panthéon – Assas [Paris II]), όπου εκπόνησε διδακτορική

διατριβή (βλ. Β.1) υπό την επιβλεψη του καθηγητή κ. Michel Humbert, που υποστηρίχθηκε το 2002 και βαθμολογήθηκε με «Άριστα παμψηφεί και μετ'επαίνων» (Très honorable avec félicitations du jury à l'unanimité). Η διατριβή του έλαβε επίσης δύο βραβεία: Prix de l'Institut de Droit Romain de l'Université Paris II και ειδικό βραβείο Henryk Kupiszewski. Γνωρίζει γαλλικά, αγγλικά και ιταλικά.

Ήδη από την εποχή κατά την οποία ο υποψήφιος εκπονούσε τη διδακτορική του διατριβή (ακαδημαϊκό έτος 1999/2000) δίδαξε, ως συμβασιούχος ανωτάτης εκπαίδευσης, στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Cergy-Pontoise σε φοιτητές του πρώτου έτους, το μάθημα «Εφαρμοσμένα Μαθήματα Μεθοδολογίας στην Ιστορία του Δικαίου», ενώ από το ακαδημαϊκό έτος 2008/2009 διδάσκει αδιαλείπτως, ως λέκτορας στη Νομική Σχολή του Α.Π.Θ., μαθήματα της ειδικότητάς του σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο καθώς και στα προγράμματα Erasmus.

Η επιστημονική επάρκεια, η διδακτική ικανότητα και το ακαδημαϊκό ήθος του κ. Βλάχου μου είναι από ετών γνωστά, καθώς από το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 έχει λάβει αρκετές φορές μέρος με εισηγήσεις στο Μεταπτυχιακό Σεμινάριο Ιστορίας του Δικαίου του Τομέα μας. Πέραν αυτού, έχω παρακολουθήσει ανακοινώσεις του σε επιστημονικά συνέδρια της ειδικότητάς μας, ενώ είχα πολλές φορές την ευκαιρία να εκτιμήσω την ευπρέπειά του και τη συνέπειά του κατά την εκτέλεση των κάθε φύσης καθηκόντων του.

Β. Συγγραφικό έργο

Β.1. Έργο με βάση το οποίο ο υ. εκλέχθηκε στη βαθμίδα του λέκτορα.

Κατά την κρίση αυτή, ο κ. Βλάχος παρουσίασε τη διδακτορική του διατριβή με τίτλο «La préposition PRO dans le discours de la jurisprudence classique : un outil linguistique au service de l'ars boni et aequi» (αδημοσίευτη): μια μονογραφία με τίτλο «Voluntas singulorum. Δομή και λειτουργία της ιδιωτικής βούλησης στο κλασικό ρωμαϊκό δίκαιο» (Πηγές και μελέτες Ιστορίας Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου [διευθυντής ομ. Καθ. Γ.Π. Νάκος] University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2008, XV+170 και τέσσερα άρθρα.

Τη θετική άποψή μου για τα παραπάνω δημοσιεύματα είχα την ευκαιρία να εκφράσω και στο παρελθόν, δεδομένου ότι υπήρξα μέλος του εκλεκτορικού σώματος για την εκλογή του κ.

Βλάχου στη βαθμίδα του λέκτορα. Εδώ, πάντως, σημειώνω επιπροσθέτως, ότι η δεύτερη μονογραφία του υ. βιβλιοκρίθηκε θετικά από τον Μ.Δ. Καραύση, *Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου*, Θ/2009, σ. 479-480.

B.2. Έργο που προσάγεται για την εξέλιξη στη βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή

ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

« Από την patria iuris στον pater patriae. Ιδεολογία και πολιτικοί συμβολισμοί κατά την πτώση της ρωμαϊκής Respublica ». (υπό δημοσίευση στην επιστημονική σειρά: *Πηγές και μελέτες Ιστορίας Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου* [διευθυντής ομ. Καθ. Γ.Π. Νάκος] University Studio Press).

Πρόκειται για μονογραφία, η οποία —με αφορμή θεωρία του Κικέρωνα, που εκφράζεται στο έργο του *De Legibus* (2.5), σχετικά με τη διπλή πατρίδα του ρωμαίου πολίτη, δηλαδή τη γενέτειρα (*patria loci*) και την κοινή πατρίδα (*patria iuris*) Ρώμη— αναλύει την έννοια της patria ως θεμελιώδους ιδεολογικού σχήματος για τη μετάβαση από το πολίτευμα της Respublica στην Αυτοκρατορία.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει 5 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο: «Από την patria loci στην patria iuris. Η πολιτική σηματοδότηση του φυσικού χώρου», κυρίως εξετάζεται η παραπάνω θεωρία του Κικέρωνα σχετικά με τη διπλή πατρίδα. Ο υ. διαπιστώνει ότι οι δύο πατρίδες τοποθετούνται σε μία αξιολογική κλίμακα. Ενώ δηλαδή και οι δύο εμπνέουν συναισθήματα στοργής και αγάπης, η αγάπη για την patria iuris —που είναι μια πατρίδα καθολική και αποτελεί τη συνεκτική ιδέα της συνύπαρξης όλων των Ρωμαίων πολιτών— οφείλει να είναι έμπρακτη, έτσι ώστε να εμφανίζεται πλέον ως πατριωτισμός. Από πολιτικής πλευράς η καθολική φύση της patria iuris αντιστοιχεί στην καθολικότητα του populus romanus. Το δεύτερο κεφάλαιο: «Η patria iuris στο εννοιολογικό δίκτυο της πολιτικής θεωρίας της Respublica» αναφέρεται —με βάση μια σειρά κειμένων, κυρίως του Κικέρωνα— στην έννοια της patria iuris ως του κοινού δικαίου δεσμού, που συνδέει το σύνολο των Ρωμαίων πολιτών με τη χωρική και πολιτική ιδέα της Ρώμης και διασταυρώνεται σημασιολογικά με τους όρους civitas και res publica. Ως σώμα πολιτών, η civitas εμφανίζει την ίδια δικαιοκή φύση με την patria iuris, ενώ, κατά τον συγγραφέα, η res publica αποδίδει τη δυναμική διάσταση της civitas και της patria iuris. Στο τέλος του κεφαλαίου επιχειρείται εμπλουτισμός του ορισμού της

patria με στοιχεία που προέκυψαν από την εννοιολογική προσέγγισή της με την Respublica. Έτσι σηματοδοτώντας μια καθολική πολιτική ταυτότητα, η patria δημιουργεί εντός αυτής της συλλογικότητας και μία διάκριση ανάμεσα στις σφαίρες του δημοσίου και του ιδιωτικού. Η διάκριση αυτή εξετάζεται στο τρίτο κεφάλαιο: «Ο συμβολισμός του πολιτικού χώρου με εικόνες από τον ιδιωτικό βίο». Τον συμβολισμό αυτόν μελετά ο υ. με αφετηρία κυρίως το έργο του Κικέρωνα De Republica, που προσωποποιεί την έννοια της res publica και την συνδέει με κάποιον γεννήτορα. Στο πλαίσιο του συμβολισμού αυτού ο Ρωμύλος, εμφανίζεται ως pater patriae, σε ρόλο δηλαδή που τελεί σε αναλογία με αυτόν του pater familias. Περνώντας από τη Βασιλεία στη Respublica, η ιδιότητα του pater, επεκτείνεται σε έναν ευρύτερο κύκλο, τους optimi cives. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μια αναφορά στον συμβολισμό της patria ως Μητέρας, ενώ ο υ. διατυπώνει το συμπέρασμα, πως οι διάφοροι συμβολισμοί που παρουσιάστηκαν ενισχύουν τον ορισμό της patria ως συλλογικής πολιτικής ταυτότητας. Στο τέταρτο κεφάλαιο: «Patria και imperium romanum: η εδαφική διάσταση της πολιτικής εξουσίας και η έννοια της οικουμενικής κυριαρχίας», αναλύεται η θεμελιώδης έννοια του imperium, το οποίο, ως γεωγραφικός χώρος, συνδέεται, ήδη από την περίοδο της Βασιλείας, με το τοπικό και κοινωνικό στοιχείο της patria, ενώ συγχρόνως αποτελεί και το όχημα που καθιστά δυνατή την επέκταση της Ρώμης σε νέα εδάφη. Στο πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο: «Patria και imperium unius» ολοκληρώνεται η εξέταση των συμβολισμών του imperium και της σύνδεσής τους με τα συστατικά στοιχεία της patria, δίνεται όμως κυρίως έμφαση στην ταύτιση της έννοιας του imperium με το πρόσωπο του ηγέτη.

Το δεύτερο μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια και παρουσιάζει την εξέλιξη της έννοιας της patria σε συνάρτηση με την πτώση της Respublica και τη σταδιακή μεταβολή του πολιτεύματος σε αυτοκρατορικό. Στην εξέλιξη αυτή κυριαρχεί η μορφή του pater patriae. Στο πρώτο κεφάλαιο: «Ο pater patriae στα πλαίσια του μικτού πολιτεύματος της Respublica: η περίπτωση του Κάμιλλου», εξετάζεται η διαμάχη πατρικίων και πληβείων γύρω από τη διανομή του ager Veiens, η οποία κυριαρχείται από τη μορφή του κατακτητή των Βηίων Μάρκου Φούριου Κάμιλλου. Όπως ο σ. επισημαίνει —παρόλο που η ιστορικότητα των γεγονότων, όπως μας τα παραδίδουν οι πηγές, είναι μάλλον αμφίβολη— η μορφή του Κάμιλλου ως pater patriae έχει καταγραφεί στη συλλογική μνήμη των Ρωμαίων, ως ένα πολιτικό πρότυπο των θεσμών της Respublica και εμμονής στη νομιμότητα, μια προσέγγιση όμως η οποία θα μεταβληθεί από τους Γράκχους και μετά. Η νέα κατάσταση παρουσιάζεται στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο με

τίτλους: «Από τον πολίτη στον οπαδό: η διανομή του *ager publicus* και η μετουσίωσή της σε γη-ανταμοιβή» και «Οι *patres patriae* I. Καίσαρας και Οκτ. Αύγουστος: η ολοκλήρωση της ιδιοποίησης της *patria*». Στα κεφάλαια αυτά παρουσιάζονται διεξοδικά οι προσπάθειες ιδιοποίησης της έννοιας της *patria*, για πολιτικούς λόγους, που είχαν τις ρίζες τους στη διάσπαση των συστατικών της, δηλαδή του χωρικού και του κοινωνικού, και οι οποίες κατέληξαν σε αγώνες για πολιτική επικράτηση, με την προσέλκυση οπαδών μέσω υποσχέσεων και παροχής ωφελημάτων, όπως η διανομή γης. Η ιδιοποίηση αυτή ολοκληρώθηκε με την υπαγωγή της έννοιας της *patria* στο γνωστικό σχήμα της οικογένειας και το αντίστοιχο πλαίσιο ηθικών κανόνων. Έτσι ο Αύγουστος χρησιμοποιεί την ιδέα της *patria* για να επιτύχει τον *consensus universorum* σε μια εξουσία ουσιαστικά μοναρχική, κατορθώνοντας έτσι να ελέγξει πλήρως τη *res publica*, χωρίς όμως να κατηγορηθεί ότι εγκαθίδρυσε Βασιλεία.

Η μονογραφία του κ. Βλάχου αποτελεί πράγματι «...μια νέα οπτική γωνία σε ένα θέμα το οποίο έχει μελετηθεί κατά κόρον...» (βλ. Πρόλογο). Διακρίνεται από πρωτοτυπία σκέψης, συνθετική ικανότητα, στιβαρή γνώση του δημοσίου δικαίου της Ρώμης και θάρρος στη διατύπωση των επιχειρημάτων. Πιστεύω λοιπόν ότι θα αποτελέσει αφετηρία για περαιτέρω επιστημονική συζήτηση, δεδομένης και της διαχρονικότητας που έχουν οι προβληματισμοί του.

ΑΡΘΡΑ

1. «Η διαθήκη του *Pactumeius Androsthene* (D. 28.5.93.1): οι νομικές και πολιτικές πτυχές μίας ερμηνείας *ex voluntate testantis*». Πνεύματος Δώρημα Γεωργίου Π. Νάκου. ΝΟΜΟΣ. Επιστημονική Επετηρίδα Σχολής Ν.Ο.Π.Ε 13 (2010) 135-146.

Στη μελέτη παρουσιάζεται μια δίκη κληρονομικού δικαίου, η οποία εκδίκάζεται από τον αυτοκράτορα Σεπτίμιο Σεβήρο, κατόπιν δεήσεως (*supplicatio*), και περιγράφεται συνοπτικά στο χωρίο του Πανδεκτη 28.5.93.1. Στην περίπτωση αυτή, ο αυτοκράτορας, επικυρώνοντας την αναβίωση των διατάξεων μιας διαθήκης που είχε ανακληθεί, προβαίνει σε ερμηνεία *ex voluntate testantis*, ενώ συγχρόνως εισάγει εξαίρεση στον κανόνα *falsa demonstratio non nocet*. Σύμφωνα πάντως με τον συγγραφέα, ο Σεπτίμιος Σεβήρος κατέληξε στην απόφαση αυτή για λόγους πολιτικούς και συγκεκριμένα, επειδή επιθυμούσε, μετά την αιματηρή βασιλεία του Κόμμοδου, να προβληθεί ως χρηστός και δίκαιος ηγέτης.

2. «Η τελολογική μέθοδος ερμηνείας των κλασικών Ρωμαίων νομομαθών», Κωνσταντίνος Τσάτσος. Συγγραφέας, Φιλόσοφος, Πολιτικός. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Γρανάδα-Αθήνα 2010, σ. 203-212.

Όπως και ο υ. αναφέρει στο υπόμνημά του: «Στη μελέτη αυτή επιχειρείται μια δογματική προσέγγιση ανάμεσα στην τελολογική θεωρία του Κωνσταντίνου Τσάτσου, όπως αυτή αναλύεται διεξοδικά στο *Πρόβλημα της Ερμηνείας του Δικαίου* και στην —επίσης τελολογική— μέθοδο των κλασικών Ρωμαίων νομικών».

3. «La notion de *voluntas singulorum* : quelques réflexions sur un protagoniste du droit romain classique». E : Chevrau, D. Kremer, A. Laquarriere- Lacroix (éds), Carmina Iuris. Mélanges en l'honneur de Michel Humbert, Paris, De Boccard, 2012, σ. 829-852.

Πρόκειται για, πολύ χρήσιμη για την αλλοδαπή επιστημονική κοινότητα, περίληψη στη γαλλική γλώσσα της μονογραφίας του υ. με τίτλο «*Voluntas singulorum*. Δομή και λειτουργία της ιδιωτικής βούλησης στο κλασικό ρωμαϊκό δίκαιο» (βλ. στο Β.1).

4. «Τοπική, τελολογική ερμηνεία και *scientia iuris*», Δίκαιο και Θεωρία του δικαίου. Τιμητικός Τόμος Μαριάννου Δ. Καράση, Θεσσαλονίκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2014, σ. 259-269.

Με αφορμή την κριτική του αείμνηστου Γ. Μητσόπουλου κατά της θεωρίας του Th. Viehweg για την κεντρική θέση της Τοπικής ως μεθόδου νομικού συλλογισμού, έναντι της οποίας προκρίνεται η τελολογική ερμηνεία, ο υ. διαπιστώνει αντίστοιχη θεώρηση στο έργο συγγραφέων της Αρχαιότητας και συγκεκριμένα του Αριστοτέλη και του Κικέρωνα.

Γ. Συμπέρασμα

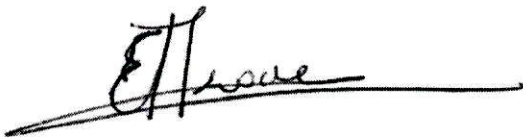
Μετά την παρουσίαση του επιστημονικού έργου του, καθίσταται, κατά την κρίση μου, σαφές, ότι ο κ. Κωνσταντίνος Βλάχος διαθέτει όχι μόνον τα τυπικά αλλά και τα ουσιαστικά προσόντα για εξέλιξη στη βαθμίδα του επίκουρου καθηγητή, γιατί χαρακτηρίζεται τόσο από επιμέλεια όσο και από πρωτοτυπία σκέψης, δίδει δε εχέγγυα για περαιτέρω ανοδική πορεία. Θεωρώ ακόμη αναγκαίο να επισημάνω, πως ο υποψήφιος προσεγγίζει συχνά τον κλάδο της Ιστορίας του Δικαίου από τη σκοπιά της Φιλοσοφίας και Μεθοδολογίας του Δικαίου,

αποδεικνύοντας έτσι επιστημονικές ανησυχίες, που ξεπερνούν τα στενά όρια του γνωστικού του αντικειμένου. Διακρίνεται ακόμη από επιστημονική εξωστρέφεια, δεδομένου ότι, μετά την εκλογή του σε θέση λέκτορα έχει παρακολουθήσει 10 επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες, συχνά στο εξωτερικό, στα περισσότερα από τα οποία παρουσίασε ανακοινώσεις. Δεδομένης λοιπόν και της θετικής εικόνας που, όπως προανέφερα, έχω για το ακαδημαϊκό του ήθος και την εν γένει προσωπικότητά του, εισηγούμαι, πολύ ευχαρίστως για την εξέλιξή του σε θέση επίκουρου καθηγητή Ιστορίας του Δικαίου.

Αθήνα, 15 Δεκεμβρίου 2015

Ελευθερία Σπ. Παπαγιάννη

Καθηγήτρια Ιστορίας Δικαίου

Νομική Σχολή, ΕΚΠΑ